

SERIE U.

BALI EN LOMBOK.

N°. 65.

RESIDENTS-PESWARA VOOR BALI EN LOMBOK (1910—1928).

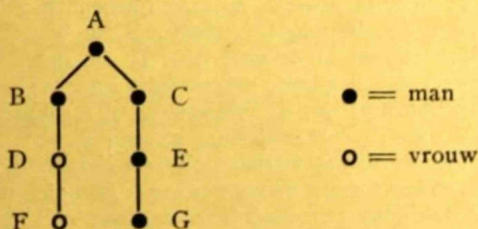
De commissie dankt onderstaande peswara nog aan wijlen P. Wink, † Januari 1932, laatstelijk controleur van Karangasem.

Peswara van den resident van Bali en Lombok van 15—17 September 1910, zooals gewijzigd bij besluiten van 11 April 1927 en 11 Januari 1928.

A. Met een maximum straf van tien jaar verbanning naar een plaats binnen het gewest Bali kan worden gestraft:

I. Kastenvermenging, d.w.z. wanneer zulks geschiedt door een Brahmaansche (hetzij door geboorte, hetzij door huwelijk) met een man van lagere kaste — wordende hieronder behalve huwelijk ook begrepen overspel en schaking en zullen deze overtredingen worden aangeduid met den term *asoe poendoeng*.

II. Bloedschande (*gamyagamana*). Volgens het Balische recht is het huwelijk verboden tusschen alle personen, die elkander bestaan in de opgaande en nederdalende linie; ook tusschen stiefvader of stiefmoeder en stiefdochter of stiefzoon, alsmede ook het huwelijk met een geadopteerd kind. Verder ook tusschen schoonmoeder of schoonvader en schoonzoon of schoondochter, tusschen tante of oom en neef of nicht. Voorts in de zijlinie tusschen broeder en zuster en tusschen nicht en achterneef (D en G). Voorbeeld:

D en G mogen niet met elkaar huwen wijl de vrouw van hooger grad is; G en F mogen daarom wel met elkaar huwen. Ten slotte mag een *pedanda* geen zuster, dochter of kleindochter huwen van

een pedanda, van wien hij de wijding heeft ontvangen (goeroe-poetra). Eene vrouw van de Brahmaansche kaste kan door wijding pedanda isteri worden. De echtgenoot van een pedanda, brahmaansche zijnde, moet pedanda isteri worden; wil ze zulks niet, dan moet zij zich laten scheiden. De pedanda isteri ongehuwd of weduwe mag niet huwen op poene van verlies van haar priesterschap; dit geldt alleen als ze huwt of vleeschelijke gemeenschap uitoefent met een Brahmaan, anders krijgt men het geval van kastenvermenging.

III. Bestialiteit (salah krama). (Homosexualiteit = bedewesa, wordt niet met levenslange verbanning¹⁾ gestraft).

B. Met een geldboete van ten hoogste 80 pekoe of honderd gulden, bij niet-betaling te vervangen door hechtenis van ten hoogste zes maanden, wordt gestraft:

Kastenvermenging van eene Ksatria-vrouw met een Soedra.

C. Met een geldboete van ten hoogste 40 pekoe of vijftig gulden, bij niet-betaling te vervangen door hechtenis van ten hoogste drie maanden wordt gestraft:

Kastenvermenging van een Wesija-vrouw met een Soedra.

D. Met een geldboete van ten hoogste 20 pekoe of 25 gulden, bij niet-betaling te vervangen door hechtenis van ten hoogste anderhalve maand, wordt gestraft:

Kastenvermenging van een Ksatria-vrouw met een man van de Wesija-kaste.

De overtredingen ad B, C, en D worden aangeduid met den term *anglangkahi-karangoeloe*.

Veroordeeling in een der gevallen A, B, C, of D brengt met zich dat de schuldige vrouw vervallen wordt verklaard van hare kaste en teruggebracht tot de kaste van den medeplichtige. Vervolging terzake de overtredingen A, B, C, en D heeft alleen plaats op klachte van de beledigde partij.

Overspel (d.i. ongeoorloofde vleeschelijke gemeenschap met een gehuwd persoon, man of vrouw van gelijke kaste of vrouw van lagere kaste) = *drati krama*.

1. Bali. Eerst zal getracht worden de kwestie bij minnelijke schikking af te doen, waarbij de man (medeplichtige) 40 pekoe of 50 gulden aan den beledigden echtgenoot zal betalen en 17 pekoe of 20 gulden storten in de negerikas. Is die minnelijke schikking niet mogelijk, zoo zullen beide overspeligen ieder veroordeeld worden tot een maximumstraf van 50 gulden boete of zes maanden hechtenis.

2. Lombok. In deze afdeling is geen sprake van minnelijke schikking, hier wordt wat de Baliërs betreft instantelijk een vrijheidsstraf uitgesproken tot een maximum van 6 maanden hechtenis; voor de Sasaks zal deze aangelegenheid na onderzoek nader geregeld worden.

¹⁾ Lees: „verbanning” in plaats van „levenslange verbanning”. — Noot van den inzender.

Bali en Lombok. De man kan de veroordeeling van de vrouw stuiten door haar weder vrijwillig tot zich te nemen. Overspel van de echtgenoot van een pedanda met een Brahmaan heet ook dratikrama. Haar priesterschap wordt haar ontnomen, doch zij behoudt den titel van haar oorspronkelijke kaste. De straf daarop is gelijk als hierboven vermeld.

Kwaadwillige verlating door de vrouw.

1. Bali: wordt gestraft met een maximum boete van 30 pekoe of 40 gulden, subsidiair ten hoogste 2 maanden hechtenis, en de terugbetaling van het dubbel der koopsom zijnde 20 pekoe.

2. Lombok: van 3 tot 6 maanden hechtenis.

Schaking.

a. Van eene gehuwde vrouw met onderling goedvinden:

1. Bali: boete tot een maximum van 80 pekoe of 100 gulden, of zes maanden hechtenis.

2. Lombok: dezelfde straf als bij overspel (maximum van 6 maanden hechtenis).

b. Van een jong meisje met beider goedvinden ('s nachts) doch tegen den wil der ouders:

1. Bali: koopsom tot een maximum van 10 pekoe of 15 gulden.

2. Lombok: koopsom tot een maximum van 5 pekoe of 10 gulden behalve wanneer het geldt eene schaking onder de triwangsa (= perwangsa bij de Sasaks), in welk geval geen koopsom betaald wordt. Partijen worden door den Raad van Kerta dan wel van oudsten uitgetrouwelijkt.

Heeft de schaking overdag plaats, dan wordt in Bangli, Kloengkoeng, Badoeng en Gianjar, behalve de koopsom nog een boete gevorderd van 20 pekoe of 25 gulden, subsidiair een maand hechtenis. In het Boeilengsche is de boete sedert afgeschaft, elders heeft die nimmer bestaan. Deze toestand zal bestendig worden.

Geweldadige schaking.

1. Van een jong meisje of weduwe: maximum 3 jaren gevangenisstraf.

2. Van een gehuwde vrouw: maximum 5 jaren gevangenisstraf.

Het aangrijpen door een man van een gehuwde vrouw van goed levenswandel = paradara.

Maximum boete 49 pekoe of 60 gulden, waarvan $\frac{4}{5}$ voor den beleedigen echtgenoot en $\frac{1}{5}$ (sarma) voor de negerikas, subsidiair 6 maanden hechtenis.

Is de gehuwde vrouw van algemeen bekend slechten levenswandel dan is aangrijpen geen strafbaar feit.

Het aangrijpen door een man van eene ongehuwde vrouw van goeden levenswandel.

Maximum boete van 20 pekoe of 25 gulden subsidiair een maand hechtenis. De boete vervalt ook hierbij aan de beleedigde partij.

Het zonder vergunning binnengaan van een woning, het erf, de slaapkamers eener vrouw (gehuwd dan wel ongehuwd).

Maximum boete van 57 pekoe of 70 gulden subsidiair 6 maanden hechtenis.

Het doen van een onkuisch voorstel aan eene vrouw (gehuwd dan wel ongehuwd) dan wel de belediging door woorden of gebaren tegenover iemand van hoogere kaste.

Maximum boete van 40 pekoe of 50 gulden subsidiair drie maanden hechtenis. Geldt de belediging iemand van de zelfde kaste, dan wordt de zaak door het betrokken districtshoofd afgedaan.

Het zonder geldige redenen instellen van een eisch tot echtscheiding.

Hierop zal dezelfde straf worden toegepast als vastgesteld voor kwaadwillige verlating.

Ter vermijding van stagnatie in de afdoening van vonnissen is het noodzakelijk, dat tegelijk met de aanbieding van de processtukken worde voorgesteld het oord van verbanning, ter voorkoming dat hierin verder worde gegaan als plaatselijk noodig geoordeeld. Het kan ook zijn, dat het wenschelijk is iemand buiten het eiland Bali te verbannen, terwijl er geen bezwaar tegen is Lombok als verbanningsoord te nemen, zij het ook dat zich aldaar eveneens een Balische maatschappij bevindt.

Voorschriften voor het instellen van schuldvorderingen alsmede de bepaling van straffen bij vonnis in geval van wanbetaling (zelfde peswara, zooals gewijzigd als boven vermeld).

art. 1. Bij het instellen van vorderingen tegen Hindoe-Baliërs en Sasaks wegens uitgeleende gelden tegen interest, mag de gevorderde rente niet meer bedragen dan 2 % 'smaands en niet stijgen boven het oorspronkelijk uitgeleende bedrag. Bij leeningen op pand mag bovendien de geheele vordering niet meer bedragen dan de waarde van het pand.

De voor het tijdstip van wanbetaling te veel betaalde rente blijft buiten beschouwing.

De rente komt nimmer in mindering van het geleende bedrag.

Evenzeer mag bij het sluiten van overeenkomsten ten overstaan van Europeesche of Inlandsche bestuursambtenaren en hoofden inzake geldleeningen geen hoogere rente worden bedongen dan 2 % per maand.

art. 2. Iemand, die — bij vonnis tot het betalen van schulden veroordeeld — geen of onvoldoende gelden of goederen heeft, waarop die schulden kunnen worden verhaald, zal op verzoek van de eischende partij gegijzeld kunnen worden overeenkomstig de regelen en tarieven geldende voor de Gouvernementsrechtspraak.

SERIE U.

BALI EN LOMBOK.

N°. 66.

ERFRECHT IN VERBAND MET OVERGAVE AAN DE GODEN VAN PERSOON EN BEZITTINGEN IN ZUID-BALI (1929).

De commissie dankt het ondervolgende, waarin is opgenomen het vonnis van den raad van kerta's te Karangasem van 24 October 1929, nog aan wijlen controleur P. Wink, † Januari 1932, van wiens hand ook de bijgevoegde noten zijn.

De Brahmanen Ida Ktoet Djlantik, Ida Bagoes Madé Djlantik, Ida Bagoes Gdé Mageng en Ida Rai uit de desa Pidada, district Sidemen, dienen in April 1929 bij den 2en kantja (griffier) van den Raad van Kerta den volgende eisch in:

Zij verklaren zich erfgenamen te achten van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, en nu zij vernomen hebben, dat bedoelde priester zich met al zijn goederen en bezittingen bij leven heeft overgegeven (menjerah diri serta harta poesakanja) aan de goden van de p e m e r a d j a n¹⁾ Poenija (tempel te Poenija), terwijl het lijk van bedoelden pedanda Gdé Madé Kekeran door de tempelvereeniging te Poenija (sekehe pemeradjan Poenia) zou worden verbrand, achten zij zich daardoor benadeeld. Voorts beklagen zij zich erover, dat door wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran aan zekeren Ida Ktoet Gdé en diens broer en zuster een deel zijner bezittingen bij testament (soerat wasiat, pitemes) was gelegateerd. Zij leggen een genealogie (soerat asal-oesoel) over, waaruit blijkt dat zij familie in de mannelijke lijn zijn van den overledene (volgens de geslachtslijst in de 8e en 9e graad).

Eischers ontkennen niet, dat volgens die geslachtslijst de begiftigde Ida Ktoet Gdé en diens broer en zuster nauwer aan den erflater verwant zijn (derde graad), maar beweren dat, toen de grootvader van Ida Ktoet Gdé (tevens de vader van pedanda Gdé Madé Kekeran) verbrand werd door pedanda Gdé Madé Kekeran, het lijk

¹⁾ Pemeradjan beteekent zoowel „familie van aanzienlijken” als „tempel” van zoodanige familie, i.e. Brahmanen.

niet door Brahmanen maar door Soedra's werd gedragen, en er evenmin door Brahmanen hulde aan bewezen werd. Zelfs de eigen zuster van dien grootvader had aan die lijkverbranding niet deelgenomen (later komen eischers op deze verklaring terug door de mededeeling, dat zij dit eigenlijk niet met zekerheid weten). Deze breuk in de familie zou zijn ontstaan, naar zij van hun ouders hadden vernomen, doordat de bedoelde grootvader (Ida Bagoes Kekeran genaamd) een reeds zwangere vrouw ten huwelijk had genomen, met het gevolg dat door hen (eischers) het uit die zwangerschap gesproten kind (Ida Bagoes Bijota) niet als Brahmaan werd aangemerkt. Deze Ida Bagoes Bijota nu is de vader van de speciaal begiftigden Ida Ktoet Gdé c.s.

De familie van Ida Bagoes Kekeran zou getracht hebben deze zaak uit de wereld te helpen, door Ida Bagoes Kekeran een eed te laten afleggen, dat de zwangerschap door zijn toedoen ontstaan was. De toenmalige vorst Anak Agoeng Gdé Oka had deze familiebeslissing reeds bekrachtigd, maar Ida Bagoes Kekeran had geweigerd er gevolg aan te geven en ging met het geheim dier zwangerschap het graf in. Niet lang daarna zou zijn zoon Ida Bagoes Bijota (een broer van pedanda Gdé Madé Kekeran, om wiens erfenis de zaak gaat) door den vorst van Lombok zijn opgeroepen, om deze kwestie alsnog te regelen, maar Ida Bagoes Bijota onttrok zich aan het bevel door zelfmoord te plegen. Niettegenstaande dit, werden zijn, toen nog zeer kleine kinderen (Ida Ktoet Gdé c.s., de speciaal begiftigden in deze zaak) met hun moeder naar Lombok gestuurd, maar hoe de zaak verder verlopen was, wisten eischers niet.

Wel zou eischer Ida Ktoet Djlantik 6 jaar geleden een brief onder oogen hebben gehad, afkomstig van Anak Agoeng Gdé Oka, gericht aan alle Brahmanen in Sidemen, waarin te lezen stond, dat ieder die Ida Bagoes Bijota als gelijke aansprak (disamai bahasa) daardoor te kennen gaf met Soedra's te willen worden gelijk gesteld. Ook op Lombok zouden Ida Bagoes Bijota's kinderen (Ida Ktoet Gdé c.s.) door eischers' familie als Soedra's zijn beschouwd, hetgeen zou gebleken zijn uit de wederzijdsche betiteling bij het aanspreken (de familie sprak Ida Ktoet Gdé c.s. aan met „dèk", andersom met „ratoe"). (De hoogerbedoelde brief van den vorst werd geproduceerd, maar de authenticiteit ervan kon door den Raad van Kerta niet worden vastgesteld. Het voornaamste kenmerk, het vorstelijk zegel, ontbrak).

Wat nu de betwiste bezittingen van den erflater pedanda Gdé Madé Kekeran betreft, deze zouden niet door diens eigen werkkraft zijn verkregen (gekocht b.v.), aangezien erflater buiten zijn priesterfunctie geenerlei werkzaamheid uitoefende¹⁾.

1) Bij het serah diri komen voor overgave aan een ander alleen die goederen in aanmerking, die men zelf verworven heeft, en het aandeel in een reeds verdeelde erfenis. Niet echter de z.g. droewé tengah, het van een gemeenschappelijken voorouder verkregen onverdeelde familiebezit.

Op de vraag van den kant ja, of eischers er niet mee in kennis zijn gesteld, dat pedanda Gdé Madé Kekeran zich met lijf en goed had overgegeven aan de goden van de pemeradjan Poenia, verklaren eischers, dat die kwestie naar hun meening nog niet endgültig was afgehandeld. Op een bezwaarschrift daartegen aan den anak agoeng hadden zij, toen pedanda Gdé Madé Kekeran kwam te sterven, nog geen antwoord ontvangen. Toen zij echter volgens de adat kort na diens dood hulde wilden brengen aan het lijk, werd hun dat door de leden van de pemeradjan Poenia-vereeniging verboden onder vertoon van een beschikking van den Raad van Kerta, waarbij aan pedanda Gdé Madé Kekeran werd toegestaan zich met al zijn bezittingen aan de goden over te geven.

Eischers hadden tegen een dergelijke overgave overwegende bezwaren omdat: 1e. zij nog nimmer gehoord hadden dat menschen zich overgaven aan de goden¹⁾; 2e. zij, hoewel zij de herkomst van de erfgoederen van pedanda Gdé Madé Kekeran niet met juistheid konden opnemen, niettemin zeker wisten dat erflater geen eigen verworven goederen bezat; 3e. zij zich van geen schuld tegenover erflater bewust waren, die een dergelijke onterving rechtvaardigde.

De beschikking van den Raad van Kerta, hierboven aangehaald, was het antwoord op een brief van pedanda Gdé Madé Kekeran, luidende:

Aan Zijne Hoogheid den Anak Agoeng Bagoes Djlantik van de Negara Karangasem.

Wanneer ik mij tot Uwe Hoogheid wend, dan is dat omdat ik reeds oud en kinderloos (tjampoet) ben, en voorts omdat ik alle familiebanden met mijn erfgenamen verbroken heb. Daarom vraag ik om vergunning, mijzelf met al mijn bezittingen te mogen overgeven aan de goden in de pemeradjan Poenia, opdat mijn lijkverbranding geregeld worde door de priesters, die tot den Poeniatempel behooren, want zij dragen mij een goed hart toe van vroeger tot op heden. Aldus is mijn bedoeling, waarop ik de bekrachtiging van Uw Hoogheid verzoek. Buiten dezen brief zal pedanda Gdé Poetoe Oka U als mijn gemachtigde toelichtingen verschaffen.

Het antwoord luidde:

Aan Pedanda Gdé Madé Kekeran.

Over het schriftelijk verzoek van den pedanda om zich met al zijn goederen en bezittingen over te geven aan de goden in den Poeniatempel (Betara di pemeradjan Poenia), om zijn lijkverbranding te doen regelen door de priesters, die tot de Pemeradjan Poenia behooren en om een stuk poesakagrond, gelegen te Pateh, aan de goden in de pemeradjan Poenia te mogen schenken, hebben wij tezamen met de 3 leden van den Raad van Kerta te Karangasem lang en uitvoerig nagedacht, met het resultaat dat wij en de 3 genoemde leden tot de volgende conclusie zijn gekomen.

1) Dit schijnt inderdaad zeer zeldzaam te zijn.

Wat de bezittingen en goederen betreft, waarvan duidelijk is dat zij aan den pedanda zelf toebehooren; wat het stuk drogen grond te Pateh, dat door den pedanda wordt beheerd, betreft, waar vermeld wordt dat dit poesakagrond is, en er 3 mederechthebbende familieleden zijn, geven wij daarvoor geen vergunning tot overdracht aan de goden in de pameradjan Poenia, want die grond is nog droewé t e n g a h.

Maar zoolang de pedanda nog leeft, heeft hij het recht er de opbrengst van te oogsten, na zijn dood zal deze grond te Pateh echter terugvallen aan de rechthebbenden.

Aldus is onze bedoeling en deze onze brief is bestemd om als onze toestemming te worden behouden door den pedanda.

Bovendien is een afschrift bestemd voor pedanda Madé Pidada te Pidada.

Voorzien van ons zegel en onze handteekening en de handteekeningen van 3 leden van den Raad van Kerta, geschreven op Dinsdag Wagé, in de week Matal, op den 15en van de 6e maand van het jaar Çaka 1850 (1928).

Bagoes Djlantik
Sang Gdé Ktoet Boeroean
Sang Gdé Ktoet Oka
Sang Gdé Made Kekeran¹⁾.

Een getuige-familieid van de eischers verklaart dat hij Ide Ktoet Gdé (de bij testament begiftigde zoon van den vermeenden bastaard Ida Bagoes Bijota) op Lombok steeds heeft aangesproken met „dé” terwijl hij en zijn familie door Ida Ktoet Gdé met „Ida” werd betiteld. In het huis van zijn ouders werd Ida Ktoet Gdé tot de p a r e k a n s gerekend. Zijn moeder had een lichtzinnig leven geleid. Ida Ktoet Gdé was eens in een vechtpartij gewikkeld geweest omdat een Soedra hem „tjai” had genoemd. De Raad van Kerta op Lombok had wel de vechtaak behandeld, niet echter de beleedigings-affaire. Een andere Soedra, als getuige gehoord, komt nog verklaren, dat hij in een n e b a h - b a s a - z a a k (beleedigingszaak wegens het niet in acht nemen der kastetituluur) met Ida Ktoet Gdé betrokken was geweest, maar vrijgesproken door den Raad van Kerta.

De gedaagden in de erfeniszaak zijn in de eerste plaats de priesters van den Poeniatempel. Zij beroepen zich op den brief van den Raad van Kerta (zie boven). Zij betwisten de familieverwantschap van eischers niet. Op een enkele uitzondering na kunnen zij over de herkomst der bezittingen van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran geen uitsluitsel geven. Zij erkennen het bestaan van het testament ten voordeele van diens neven en nicht en hebben geen bezwaar tegen de uitvoering daarvan. Ook op de tegal te Pateh, die de Raad van Kerta uitdrukkelijk uitzonderde, laten zij geen aanspraken

¹⁾ Een ander dan de verzoeker.

gelden. Het overige bezit, thans nog in beheer bij erfslaters weduwe Ni Djro Kaler, eischen zij echter voor den tempel op.

Verder is gedaagde: Ida Ktoet Gdé, die op grond van het testament, voor zich en zijn broer en zuster de 4 (aanvankelijk 3) stukken grond opeischt, die pedanda Gdé Madé Kekeran kort vóór zijn dood aan hen had vermaakt. Dat testament was opgemaakt door den speciaal daarvoor geroepen pedanda Gdé Njoman Pidada, die dit bevestigt. Hij is ook de steller geweest van het verzoek van erfslater om zich aan de goden te mogen overgeven. Dit wordt door Ida Ktoet Gdé c.s. ook niet betwist, en zij verklaren er geen bezwaar tegen te hebben gehad. Wat de wat al te voorspoedige geboorte van hun vader betrof en de daardoor gerezen twijfel aan hun Brahmanenkaste, verklaren Ida Ktoet Gdé c.s., dat die kwestie toentertijd door de geheele familie was onderzocht, dat men geen bewijzen had kunnen verzamelen tegen hun grootmoeder, met het gevolg dat hun grootvader en diens zoons (hun vader Ida Bagoes Bijota en hun oom pedanda Gdé Madé Kekeran) met de rest van de familie wegens de valsche aantijging braken.

Ida Ktoet Gdé ontkent, dat hij op Lombok tegenover zijn familie een hoogere titulatuur zou hebben gebezigd dan die familie tegenover hem. Door Soedra's was hij steeds met „Ida” aangesproken, en de eenige keer, dat een Soedra daar een uitzondering op dorst te maken, was hij dezen te lijf gegaan. De Raad van Kerta had echter inderdaad alleen de vechtzaak behandeld, waar hij echter f 5, de betrokken Soedra f 10 boete had gekregen. Hij legt een brief over van een Lomboksche familielid, waarin hij eveneens „Ida” wordt genoemd. Dat zijn moeder zich bij herhaling met Soedra's had afgegeven, erkent hij als juist, maar zichzelf beschouwt hij als volwaardig Brahmaan.

Deze gedaagde doet twee maanden later, nog vóór de zaak op de zitting is gebracht, het verzoek om met zijn broer als universeele erfgenamen van de geheele erfenis van hun oom pedanda Gdé Madé Kekeran te worden beschouwd. Op de opmerking van den kantja, dat hij toch toegegeven heeft, dat zijn oom zich aan de goden te Poenija had overgegeven en daar niets tegen in had gebracht, antwoordt hij, dat hij van gedachte is veranderd en thans de geheele erfenis opeischt.

Het meer aangehaalde testament luidde als volgt:

Deze brief strekt tot bewijs dat pedanda Madé Kekeran zijn bezittingen: een sawah te Babakan Sindoe, groot één tenah zaadpadi, een sawah te Boean met erf en huizen, bewoond door pedanda Madé Kekeran, en voorts nog een tuin, gelegen ten westen van het huis van pedanda Madé Kekeran met klapperbeplanting, schenkt aan zijn 3 broerskinderen, nl. Ida Ktoet Gdé, Ida Njoman Djlantik en Dajoe Nengah, voor hun ijverige diensten aan pedanda Madé Kekeran bewezen van 's morgens tot 's avonds.

Dit bewijsstuk wordt opgemaakt om tot teeken te dienen, dat de

schenking onvoorwaardelijk is geschied en geen opeiseling kan plaats vinden, en opdat later niemand aan den inhoud van dezen brief geen geloof hecht.

Thans reeds zijn de genoemde gronden in de macht van de 3 genoemde kinderen van pedanda Madé Kekeran's broer.

Deze pitemes is opgemaakt op den 13den dag van de 4e maand van het jaar 1850 Çaka (1928 A.D.).

En voorts is het bevel van pedanda Madé Kekeran op het oogmerk, dat hij ziek geworden is, dat het hem toebehoorend grondstuk te Batoadji onvoorwaardelijk wordt geschonken (en niet meer opeiselt kan worden door anderen) aan Ida Ktoet.

Pedanda Madé Kekeran.

Nadat de zaak op de terechtzitting behandeld was, wees de Raad van Kerta het volgende vonnis:

Gehoord de verklaringen van beide partijen met hun getuigen;

Overwegende dat eischers verzoeken als erfgenamen van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran te worden aangemerkt wegens hun verwantschap met dezen;

Gelet op de erkenning van eischers, dat er vijandschap bestond tusschen hen en de partij van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, dateerende van het oogmerk dat wijlen Ida Bagoes Kekeran, de vader van pedanda Gdé Madé Kekeran, huwde met pedanda istri Wajan Gerija alias Ni Dajoe Kining;

Gelezen den brief van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, waarin hij verklaart de banden met zijn familie (namelijk de partij van eischers) verbroken te hebben, hetgeen door eischers wordt ontkend, aangezien volgens hen slechts van vijandschap sprake was, als gevolg van de omstandigheid dat Ida Bagoes Kekeran niet wenschte te beëedigen dat Ni Dajoe Kining alias pedanda istri Wajan Gerija op het tijdstip, dat hij haar ten huwelijk nam, door zijn toedoen zwanger was;

Gelet op het feit, dat eischers aanvankelijk verklaren van hun ouders vernomen te hebben, dat van de zijde hunner familie geen beleefdheden meer werden in acht genomen tegenover wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, maar later tegenover den kantja die verklaring weer introkken en slechts een oneenigheid toegaven, daarna op de terechtzitting wederom verklaren van hun ouders vernomen te hebben, dat deze wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran niet groetten, wel echter Ni Dajoe Rai, de zuster van Ida Bagoes Kekeran, maar dat die groet door de aan de zijde van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran staande partij niet beantwoord werd, al welke verklaringen de Raad van Kerta doen overwegen aan te nemen, dat de familieband tusschen eischers en de partij van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran verbroken was, op grond waarvan de rechters van oordeel zijn dat de eisch behoord te worden afgewezen;

Gelet op de verklaringen van gedaagden Ida Ktoet Gdé, Ni Dajoe Nengah en hun getuigen¹⁾, dat het aan wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran toebehoorende grondstuk vermeld in staat A No. 16²⁾ is verpand aan I Toenas voor 200 pekoe, en de grond bedoeld in staat A No. 4 is verkocht aan I Doegdoeg, welke feiten door niemand worden betwist en derhalve behooren te worden bevestigd;

Gelet op de verklaringen van Ida Ktoet Gdé en Ni Dajoe Nengah en hun getuigen dat het grondstuk, bedoeld in staat A No. 30, door Ni Djabreg tezamen met wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran is aangekocht voor 300 pekoe, welk feit door niemand wordt tegengesproken, waarom de rechters van oordeel zijn dat die gezamenlijke aankoop van kracht behoort te worden verklaard;

Gelet op de verklaringen van Ida Ktoet Gdé en Ni Dajoe Nengah en hun

1) Hun broer: Ida Njoman Djlantik was wegens ziekte niet verschenen.

2) De staten zijn als van minder belang niet bijgevoegd.

getuigen, dat de roode steenen in twee ringen (no. 12 en 13 van staat B) eigendom van Ni Dabreg zijn, evenals een deel van het goud ervan, hetgeen door niemand wordt bestreden, in verband waarmee de rechters het billijk oordeelen dat die steenen en een gedeelte van het goud aan de eigenaren worden teruggegeven;

Gelet op de verklaringen van de eischers dat er 8 ringen aan de inventaris van de goederen van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran ontbreken, welk tekort door gedaagden en hun getuigen echter wordt verklaard doordat aan die goederen een anderen vorm gegeven is, in verband waarmee de inventaris (staat B) door den kantja opgemaakt als volledig wordt beschouwd;

Gelet op de verklaring van gedaagde Ida Ktoet Gdé, dat hij thans bezwaren heeft tegen het zich overgeven met lijf en goed door wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran aan de goden van den Poeniatempel, maar geen bezwaren heeft geopperd, toen de desbetreffende brief werd opgemaakt en toen hij voor de eerste maal werd gehoord door den kantja, hetgeen de rechters ertoe brengt aan te nemen, dat die bezwaren na opstoking door anderen, b.v. een procureur, zijn ontstaan;

Gelet op de verklaring van zoowel eischers als gedaagden Ida Ktoet Gdé en Ni Dajoe Nengah, dat zij niet gelooven dat het verzoek om zich over te mogen geven, in werkelijkheid de wensch van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran bevatte, maar dat dit verzoek het gevolg zou zijn geweest van opstoking van de tempelvereeniging te Poenia;

Gelet op het feit dat de opsteller van het verzoekschrift pedanda Gdé Njoman Pidada lid is van de tempelvereeniging te Poenia;

Overwegende dat het den rechters wenschelijk voorkomt pedanda Gdé Njoman Pidada den eed op te leggen om te bevestigen: „dat het waar is, dat hij den bewusten brief heeft opgesteld op verzoek van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, en dat noch hij, noch eenig lid van de tempelvereeniging te Poenia den erfslater daartoe heeft aangezet of tevoren geadviseerd”, na aflegging van welken eed de rechters van oordeel zijn den wensch van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, om zichzelf en zijn goederen over te geven, te moeten bekrachtigen, met een uitzondering t.o.v. de grondstukken no. 4 en nos. 21 t/m 29 van staat A, terwijl van het huisraad, bedoeld in staat B, en het grondstuk, bedoeld in staat A no. 30, slechts een gedeelte voor overgave in aanmerking komt, omdat daarop ook anderen recht hebben; voorts dat de lijkverbranding alsdan in gevolge den wensch van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran zal behooren plaats te hebben door de gedaagden 1 tot en met 9, de partij der tempelvereeniging, die de kosten mogen bestrijden uit de bezittingen van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran, genoemd onder de nummers 1 t/m 3, 5 t/m 20, 30 (voor de helft) van staat A, welke kosten echter niet meer mogen bedragen dan f 1000 (een duizend gulden);

Overwegende dat wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran nog een weduwe heeft, die geen middelen van bestaan heeft, hetgeen het wenschelijk maakt om de gronden bedoeld in staat A onder de nummers 1 t/m 3, 5 t/m 20 en onder nummer 30 voor de helft, na aftrek van de genoemde f 1000, in vijven te verdeelen, waarvan 1/5 deel zal dienen voor levensonderhoud van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran's weduwe Ni Djro Kaler, welk aandeel echter na haar dood na aftrek van haar lijkverbrandingskosten zal terugvallen aan de tempelvereeniging te Poenia, terwijl de overige 4/5 deelen direct het eigendom zullen worden van die tempelvereeniging, onder voorwaarde dat die gronden niet mogen worden verkocht, verpand of op andere wijze vervreemd, en dat de opbrengst voor geen ander doel mag worden gebruikt dan voor de behoefte van den tempel te Poenia, zullende, wanneer de leden der tempelvereeniging deze voorwaarde schenden, de gronden aan de vereeniging worden onttrokken;

Gelet op de verklaring van eischer, dat de vader van gedaagde Ida Ktoet Gdé niet als Brahmaan beschouwd werd, hoewel Ida Ktoet Gdé met klem het tegendeel beweert;

Overwegende dat op grond der bedoelde verklaringen mag worden aan-

genomen, dat de grootvader van Ida Ktoet Gdé, genaamd Ida Bagoes Kekeran, gehuwd was met Ni Dajoe Kining alias pedanda istri Wajan Gerija, en beiden Brahmanen waren;

Overwegende dat volgens de verklaringen van eischers, Ida Ktoet Gdé en zijn vader Ida Bagoes Bijota niet als Brahmanen werden aangemerkt omdat Ida Ktoet Gdé's grootvader in verband met zijn huwelijk niet beëdigd wenschte te worden, terzake van welken onwil echter niet voldoende bewijs voorhanden is;

Gelezen de schriftelijke aantekeningen door gedaagden Ida Ktoet Gdé en Ni Dajoe Nengah overgelegd, luidende dat de twist niet ontstaan is omdat hun grootvader niet wenschte beëdigd te worden, maar omdat de familie van eischers niet in staat was aan te toonen dat gedaagde's grootmoeder zich onbehoorlijk had gedragen;

Overwegende dat de brief, die gezegd wordt afkomstig te zijn van een vroegeren vorst, geen zegel draagt, terwijl terzake geen ander bewijs van echtheid kan worden verkregen, waarom aan dien brief geen geloof wordt gehecht; dat daartegenover na lezing van den brief van de familie van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran op Lombok, gericht aan de familie te Pidada (Sidemen), duidelijk is dat Ida Ktoet Gdé en zijn broer als Brahmanen werden beschouwd;

Gelet op het feit dat gedaagde Ida Ktoet Gdé, toen hij door een Soedra I Deresta als gelijke werd aangesproken, daarvan een rechtszaak heeft gemaakt, waaruit kan blijken dat zijn gevoel Brahmaan te zijn nog sterk was, zij het ook dat hij tot op heden nimmer een uitspraak terzake bekam;

Gelet op het hierbijgevoegd proces-verbaal van den poenggawa van Sidemen van 11 Juni 1923 no. 23, waarin wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran en pedanda istri Karang (zijn zuster) verklaren dat gedaagde Ida Ktoet Gdé nog Brahmaan is met den titel Ida;

Overwegende dat de grootvader van gedaagden Ida Ktoet Gdé en diens broer, stellig een Brahmaan was, terwijl diens vrouw (Ni Dajoe Kining, de grootmoeder van gedaagden), eveneens van Brahmanenkaste was en ongeveer 15 jaar geleden priesteres werd onder den naam pedanda istri Wajan Gerija, hetgeen de rechters doet aannemen dat ook de afstammelingen van dit echtpaar Brahmanen zijn;

Overwegende dat gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer herhaaldelijk van woonplaats zijn verwisseld en ook zijn aangeklaagd zich door Soedra's als gelijken te hebben doen behandelen, in verband waarmee de rechters het billijk achten dat aan Ida Ktoet Gdé en zijn broer de eed wordt opgelegd om hun verklaring te bevestigen: „dat zij nimmer iets onwelvegelijks hebben verricht, als gevolg waarvan zij van kaste vervallen zouden kunnen worden verklaard”, na aflegging van welken eed hun Brahmanenkaste wordt bevestigd;

Gelet op de verklaring, dat gedaagde Ni Dajoe Nengah reeds gehuwd is, als gevolg waarvan haar recht van erfgenaamschap op de onverdeelde erfgoederen (droewé tengah te Pateh) van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran is komen te vervallen, zoodat alleen een recht op de haar bij testament geschonken goederen overblijft;

Gelet op de verklaringen van eischers, dat ook zij recht hebben op een aandeel in de gronden te Pateh (nos. 25 t/m 29 staat A), zonder terzake nader bewijs te kunnen leveren;

Overwegende dat de opbrengst dier gronden van vroeger af steeds door pedanda Gdé Madé Kekeran is genoten;

Gelet op den vergunningsbrief van den Raad van Kerta terzake het zich overgeven, waarin wordt vermeld dat bedoelde grond niet voor overgave aan de Goden in den Poeniatempel in aanmerking komt, maar later aan de rechthebbers moet terugvallen;

Overwegende dat, zoolang niet duidelijk is van wien deze grond afkomstig is, de naaste erfgenamen, n.l. de gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer, gerechtigd moeten worden geacht, zoodat na aflegging van den eed, zij dezen

grond behooren te erven en er de opbrengst van behooren te genieten, dat echter wanneer pedanda Gdé Njoman Pidada den eed niet aflegt maar gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer wel, de geheele erfenis van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran aan gedaagde Ida Ktoet Gdé en zijn broer toevalt; terwijl wanneer gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer den eed niet afleggen, deze zaak opnieuw zal worden overwogen;

Gelet op de bovenbedoelde verklaringen en getuigenissen en het aangehaalde testament van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran ten behoeve van gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer en zuster, welk testament, zooals bevestigd wordt door de gedaagden behorende tot de tempelvereeniging, is opgemaakt vóór dat de vergunning van den Raad van Kerta door wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran was ontvangen; en op de verklaring van de tempelvereeniging, dat zij geen bezwaar hebben aan dat testament te voldoen; waarom de rechters billijk oordeelen, dat de gronden bedoeld onder nos. 21 t/m 24 van staat A en de goederen bedoeld in staat B nos. 1 t/m 34, met uitzondering van de roode steenen en een deel van het goud van de ringen sub 12 en 13 staat B vermeld, het eigendom worden van de gedaagden Ida Ktoet Gdé, Ni Dajoe Nengah en Ida Njoman Djilantik;

Rechtdoende:

Wijst den eisch af.

Verklaart het testament van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran van kracht, en verklaart de gronden en goederen, bedoeld onder de nos. 21 t/m 24 van staat A en 1 t/m 34 van staat B, met uitzondering van de roode steenen en een gedeelte van het goud der ringen, bedoeld onder de nos. 12 en 13 van staat B, tot eigendom van de gedaagden Ida Ktoet Gdé, Ni Dajoe Nengah en Ida Njoman Djilantik.

De roode steenen en een deel van het goud der ringen, bedoeld onder de nos. 12 en 13 van staat B, worden teruggegeven aan getuige Ni Djabreg, en de sawah no. 30 van staat A wordt verklaard het gezamenlijk bezit te zijn van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran en Ni Djabreg, terwijl de verpanding van den grond, bedoeld onder no. 16 van staat A aan I Toenas voor een bedrag van 200 pekoe wordt bekrachtigd, evenals de verkoop van den grond no. 4 van staat A aan I Doegdoeg.

Wanneer de gedaagden Ida Ktoet Gdé en diens broer, alsook getuige pedanda Gdé Njoman Pidada hunne verklaringen hebben beëdigd, zullen de droewéngah-gronden te Pateh (no. 25 t/m 29 van staat A), die steeds door wijlen pedanda Gdé Kekeran zijn beheerd, terwijl hij de opbrengst ervan genoot, worden geërfd door gedaagde Ida Ktoet Gdé en zijn broer, ten einde die sawahs te behouden en ervan te oogsten, terwijl de gronden bedoeld in staat A no. 1 t/m 3, 5 t/m 20 en 30 (voor de helft) het eigendom worden van de goden van de pmeradjan Poenia.

Het stoffelijk overschot van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran zal alsdan door de gedaagden 1 t/m 9 (te weten de leden van de vereeniging der pmeradjan Poenia) behooren te worden verbrand, waarvoor de kosten mogen worden gevonden in de erfgoederen, die het eigendom van de goden zijn geworden, echter tot geen hooger bedrag dan f 1000, terwijl het overschot dier gronden, dus na aftrek der f 1000, in 5 deelen worden verdeeld: 1/5 deel waarvan zal worden beheerd door Ni Djro Kaler om tot haar levensonderhoud te dienen en voor de bezorging harer lijkverbranding wanneer zij overleden is, en 4/5 deelen waarvan door de gedaagden 1 t/m 9 (de leden van de tempelvereeniging te Poenia) zullen worden beheerd, maar niet mogen worden verkocht, verpand of op andere wijze vervreemd alsof het hun eigendom was, behoudens toestemming van den Raad van Kerta's.

Wanneer de gronden die het eigendom geworden zijn van de „Batara di pmeradjan Poenia” door onverschillig welk lid ook van de tempelvereeniging mochten worden gebezigd voor eenig ander doel dan de behoefte van den tempel te Poenia, komt het recht van de tempelvereeniging tot beheer te vervallen, en zullen die gronden worden toevertrouwd aan de gedaagden Ida Ktoet Gdé en diens broer om ze te beheeren, als wanneer zij de onkosten zullen

hebben te betalen die ten behoeve van de goden in den tempel te Poenia moeten worden gemaakt.

Wanneer echter getuige pedanda Gdé Njoman Pidada den eed niet aflegt op het daarvoor na bekrachtiging van dit vonnis bestemde tijdstip, terwijl de gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer den hun opgedragen eed wél hebben afgelegd, dan wordt de brief waarin wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran zich zelf met zijn goederen en bezittingen overgeeft aan de goden in den Poeniatempel van onwaarde verklaard en alle bezittingen, die aan die goden zouden toevallen, toegewezen aan de gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer als erfgenamen van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran; terwijl alsdan het stoffelijk overschot van wijlen pedanda Gdé Madé Kekeran aan den gedaagde Ida Ktoet Gdé zal worden overgegeven om de lijkverbranding daarvan te regelen zooals hem zal goed dunkt.

Wanneer echter gedaagden Ida Ktoet Gdé en zijn broer den eed niet afleggen op het daarvoor na bekrachtiging van het vonnis vastgestelde tijdstip, dan zal deze zaak opnieuw overwogen worden.

Verklaart dat in afwachting van de bekrachtiging van dit vonnis de gronden en goederen in geschil zullen worden beheerd zooals van vroeger gebruikelijk is geweest.

Dit vonnis is gewezen op Donderdag 24 October 1900 en negen en twintig door ons: Th. H. Neijs, Voorzitter, Ida Anak Agoeng Agoeng Bagoes Djlantik, Ondervoorzitter, Sang Gdé Ktoet Boeroean, Sang Gdé Ktoet Oka, Sang Gdé Madé Kekeran, leden; I Njoman Gdé, I Wajan Tetes en I Wajan Taman, Kantja's, en in het openbaar uitgesproken.

Zowel eischers als de gedaagde Ida Ktoet Gdé brachten hun bezwaren voor bij den revisierechter.

Het vonnis werd 5 Juli 1930 goedgekeurd en bekrachtigd door den Resident van Bali en Lombok onder de volgende wijzigingen:

De aan getuige pedanda Gdé Njoman Pidada en de gedaagden Ida Ktoet Gdé en diens broer Ida Njoman Djlantik opgelegde posterieure eeden werden geschrapt.

Van de onverdeelde erfgronden (droewé tengah) te Pateh werd het levenslang vruchtgebruik toegewezen aan de weduwe Ni Djro Kaler, terwijl na haar dood die gronden zouden toevallen aan de pemeradjan Pidada¹⁾.

De sekehe pemeradjan Poenia kreeg in plaats van 4/5, 5/5 van de aan de goden der pemeradjan Poenia toegewezen gronden, ten behoeve van die goden en onder dezelfde voorwaarden als in het vonnis, direct in beheer. De voorziening, voor het geval de gronden door de leden der tempelvereniging vervreemd werden, kwam te vervallen. De voorzieningen, voor het geval de afgelegde eeden niet werden afgelegd, kwamen te vervallen.

Op 4 December 1930 werd het vonnis door een commissie, bestaande uit een lid van den Raad van Kerta, een kantja en een poenggawa, ten uitvoer gelegd.

¹⁾ De pemeradjan Pidada was de Brahmanenfamilie, waartoe erflater zelf behoorde, maar waarmede hij gebroken had, met uitzondering van Ida Ktoet Gdé c.s. Door deze toewijzing werden de droewé tengah dus onverdeelbaar gemaakt. De geheele familie erfde ze en de opbrengst kwam aan den Pidadatempel.

SERIE U.
BALI EN LOMBOK.

N°. 67.

BESCHIKKINGSRECHT VAN DE BANDJAR IN TABANAN
(1922—1923).

Uit de aan de commissie toegezonden Maleische processen verbaal van vooronderzoek blijkt het volgende:

I. Verslag van het door den mantri-politie van Batoeriti op 25 Juni 1922 gehouden onderzoek naar aanleiding van de klacht van 34 lieden van de bandjar Peneng onder aanvoering van Nang Mawi, het huidige hoofd der bandjar, tegen Nang Roekta van dezelfde bandjar, betreffende twee sawahperceelen van respectievelijk $869\frac{1}{4}$ en $473\frac{1}{2}$ petjrakèn, gelegen in de soebak Peneng, ter gezamenlijke waarde van $\pm f$ 1500.

Bewering van eischers bij monde van Nang Mawi:

De bandjar Peneng (orang-orang bandjar Peneng) heeft van oudsher 3 sawahs in de soebak Peneng van $869\frac{1}{4}$, $473\frac{1}{2}$ en 540 petjrakèn. Die sawahs zijn in der tijd tot ambtssawah gemaakt (sawah labab), d.w.z. wie prebekel en klian in de bandjar Peneng was, kreeg voor den duur van zijn ambt het profijtrecht op die sawahs en mocht er de opbrengst van genieten; de grond bleef echter van de bandjar (tanahnja masih hak orang-orang bandjar¹). Voor zoover wij ons herinneren, was de sawah van $869\frac{1}{4}$ petjrakèn in gebruik bij den stiefvader van gedaagde, Nang Sania, omdat deze, toen de vorst van Tabanan nog regeerde, prebekel van Peneng was. Thans is Nang Sania oud en heeft hij de sawah aan gedaagde afgestaan.

De sawah van $473\frac{1}{2}$ petjrakèn was ten tijde van het zelfbestuur in gebruik bij den klian Nang Sapreg; na diens dood bij Nang Lingoe, die hem als klian opvolgde, en vervolgens weer bij diens opvolger Nang Diara. Na de vernietiging van het zelfbestuur werd Nang Diara opgevolgd door Nang Sarèn, en ook aan dezen ging de sawah over. Toen Nang Sarèn na een jaar pekasih van de

¹) Vergelijk, voor de aanduiding der Javaansche dorpsgemeente met „wong akèh”, mr. C. van Vollenhoven, Indonesische rechtstaal, Kon. Ak. v. Wet. 1922, blz. 10; en voor de aanduiding der Minangkabausche nagari met „orang nagari bersama-sama”, mr. B. ter Haar Bzn. in Indisch Tijdschrift van het Recht, 125, 1927, blz. 358. — Noot van de commissie.

soebak werd, gaf hij zijn sawah aan Nang Sania, en deze heeft dien grond nu ook aan gedaagde gegeven.

De derde sawah is tot heden in gebruik bij Nang Kaloek, klian van de desa Sekar Goela. Daartegen maken wij geen bezwaar, omdat Nang Kaloek de leiding heeft van het regelmatig herstel en onderhoud der poera in onze bandjar en die werkzaamheden met groote toewijding verricht. De sawahs, die Nang Roekta onder zich heeft, vragen we echter terug; daarom dagen we hem voor den Raad van Kerta te Tabanan.

Op wiens naam staan de beide sawahs?

Op naam van Nang Sania, maar er staat bij, dat zij sawah laba zijn.

Antwoord van gedaagde: Mij is slechts bekend dat de beide sawah-perceelen in geschil aan mijn stiefvader Nang Sania toebehoorden en door dezen aan mij zijn geschonken (toegescheiden). Ik heb nooit gehoord van aanspraken van de bandjar op die sawahs.

Verklaring van Nang Sania: De sawahs in geschil heb ik, nu ik oud geworden ben, inderdaad toegescheiden (srahkan sebab soedah toea) aan gedaagde, die ik tot zoon heb aangenomen. Die van 473½ petjrakèn kreeg ik ten geschenke (hadiah) van den Anak Agoeng di poeri Perean, omdat ik vroeger prebikel in de bandjar Peneng was; die sawah was mijn petjatoe en kwam zoo in mijn bezit; een giftbrief heb ik niet. De sawah van 869½ petjrakèn heb ik zelf ontgonnen (mabakin).

Hebben Nang Sapreg, Nang Lingoe, Nang Diara en Nang Sarèn die eerste sawah ook wel eens bewerkt?

Ja, zij kregen die sawah van mij in deelbouw (nandoe).

Verklaring van Nang Diara en Nang Sarèn: beiden erkennen gedurende 3 en 1 jaar de sawah van 473½ petjrakèn te hebben bewerkt; naar beiden zeggen in deelbouw van Nang Sania.

Verklaring van Nang Kaloek: Deze bevestigt de opgave van eischers en erkent zelf een sawah van de bandjar Peneng in bewerking te hebben, omdat hij voor het onderhoud der tempels zorgt, terwijl hij bovendien vanouds tot de kerndorpers van Peneng behoort (saja djoega mekrama-desa Peneng sebab saja mēmang lahiran di bandjar Peneng).

Verklaring van een getuige Nang Konta, ± 50 jaar: Hij herinnert zich, dat zijn broer als prebikel de sawah van 869¼ petjrakèn als ambtssawah had; diens opvolgers Nang Djana en Nang Sania hadden die sawah ook als ambtssawah.

Nog twee getuigen verklaren de sawah wel eens in deelbouw te hebben gehad van Nang Sania; een derde zegt die sawah eens te hebben willen koopen van Nang Sania, waarop deze geweigerd had daarop in te gaan, zeggende dat die sawah niet van hem maar van de bandjar was.

De mantri politie stelt een schikking voor: elk der partijen een

sawah, doch noch eischers noch gedaagde willen daarvan hooren.

II. Op 25 September 1922 begeeft een commissie uit den Raad van Kerta zich naar de desa Peraan om den ouden prebekel Gde te hooren. Deze verklaart, dat Nang Sania's opgaven juist zijn, dat nl. de kleine sawah door den Anak Agoeng aan Nang Sania is geschonken en dat deze de groote zelf heeft ontgonnen.

Op denzelfden datum worden partijen en getuigen gehoord, die allen persisteeren, en wordt de eisch ontzegd: „overwegende dat eischers' bewering, als zou Nang Sania de perceelen sawah ontvangen hebben als laba bandjar, omdat hij prebekel was, als onwaar aangemerkt moet worden, daar in het voormalig vorstendom Peraan de prebekel slechts ambtsvelden van den Anak Agoeng ontving”.

III. De resident stelt hier en daar aantekeningen, o.a. bij de laatste overweging: „Veelal verzoekt de Anak Agoeng aan de inlandsche gemeente om te willen afstaan een stuk grond tot levensonderhoud van zijn ('s vorsten) prebekel. In boven-Bangli ziet men dit ook (maar daar betreft het droge gronden).

Op 25 November 1922 belast hij herbehandeling.

IV. Verslag van een herhaald vooronderzoek, ingesteld door den mantri politie van Batoeriti. Eerst wordt de prebekel Gde Tan Roeni nogmaals uitvoerig ondervraagd. Deze blijft bij zijn verklaring en zegt zoowel van Nang Sania als van den Anak Agoeng zelf te hebben vernomen, dat de kleine sawah aan Nang Sania was geschonken en dat hem vergunning was verleend de groote te ontginnen. Op de vraag of die kleine sawah aan Nang Sania is geschonken in inlandsch bezit of in ambtelijk profijtrecht, zegt deze getuige geen positief antwoord te kunnen geven, doch te vermoeden, dat die sawah ambtsgrond was, waarover Nang Sania niet mocht beschikken. Hij heeft nimmer gehoord, dat een prebekel (die door den Anak Agoeng werd benoemd) ambtsgrond van de bandjar kreeg.

Vervolgens worden vier van de oudste der klagers nog eens ondervraagd; zij blijven er bij, altijd gehoord te hebben, dat de sawahs in geschil van de bandjar waren, en noemen nogmaals de verschillende functionarissen, die die sawahs tijdens hun ambtsvervulling bewerkten.

Nang Sania, daarna wederom aan den tand gevoeld, volhardt bij zijn opgave. De grond was „kapoenjaän (k w a s a n j a) Anak Agoeng di Peraan”, en aan hem gegeven niet als laba maar in inlandsch bezit (paitja leleb).

Nang Konta, ook nog eens ondervraagd, persisteert eveneens bij zijn uiteenzetting, dat de grond ambtsgrond van de bandjar is.

Nang Dwari (een nieuwe getuige) verklaart de kleine sawah twee jaar lang, terwijl hij klian van de bandjar was, als ambtsveld te hebben gehad. De beide sawahs zijn naar zijn meening van de bandjar.

Eindelijk hoort de mantripolitie nog twee oud-prebekels van andere bandjars. Beiden zeggen van de zaak niets te weten, verklaren nooit gehoord te hebben, dat de bandjar ambtsvelden gaf aan een (door

den Anak Agoeng benoemden) prebekel, en bevestigen, wat ook door andere getuigen al was meegedeeld, dat Nang Sania zeer in de gunst bij den Anak Agoeng stond.

V. Bij vonnis van 23 September 1923 wordt de eisch ten tweeden male door den Raad van Kerta ontzegd, wat betreft de sawah van 869 $\frac{1}{4}$ petjrakèn geheel; wat de andere sawah betreft onder aan-teekening, dat de Raad aanneemt, dat die sawah aan Nang Sania is gegeven als ambtsgrond, zoodat, wanneer uitgemaakt zal zijn, wat het Gouvernement met zulke, door het zelfbestuur uitgegeven ambts-velden, zal doen, daarmee tevens de rechtspositie van deze sawah nader zal zijn bepaald.

